

# Muuttoliiketutkimuksessa otetaan kansainvälisiä edistysaskeleita

Jan Saarela

Jan Saarela: **Landslänkade registerdata i migrationsforskningen**  
[www.tilastokeskus.fi/hyvinvointikatsaus](http://www.tilastokeskus.fi/hyvinvointikatsaus)

**Suomi ja Ruotsi ovat edelläkävijöitä kansainvälisessä muuttoliiketutkimuksessa. Tuoreessa tutkimuksessa on ainutlaatuisella tavalla hyödynnetty kahden maan rekisteriaineistojen yhdistämistä. Aineistoja yhdistämällä voidaan tarkastella muun muassa äidinkielen vaikutusta maahan sopeutumiseen.**

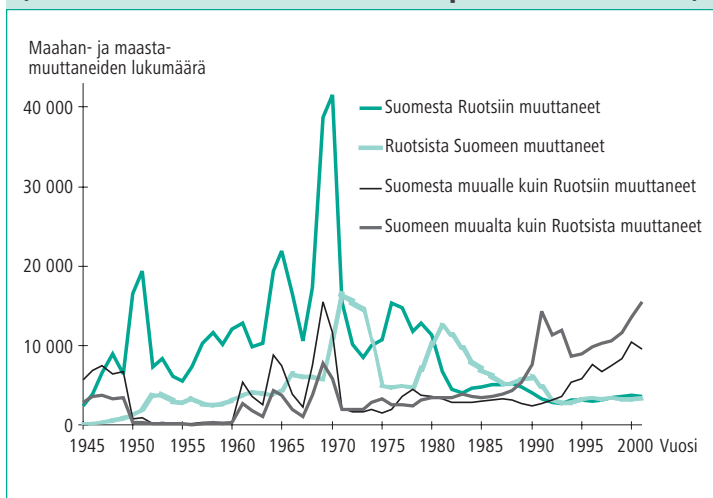
**POHJOISMAINEN YHTEISTYÖ** muuttoliiketutkimuksessa on kantanut myös kansainvälisesti merkittävää hedelmää. Suomen ja Ruotsin rekisteriaineistoja yhdistämällä on saatu kiinnostavaa ja ainutlaatuista tietoa Suomen ja Ruotsin välillä tapahtuneesta muuttoliikkeestä. Aineistojen yhdistämisen avulla on jo saatu kiinnostavia tuloksia muuttoliikkeen vaikutuksista sekä yksilöön että yhteiskuntaan. Tulosten avulla halutaan lisätä ymmärrystä kansainvälisestä muuttoliikkeestä yleisemminkin. Lisäksi tutkimuksen avulla toivotaan voitavan vaikuttaa maahanmuuttajien sopeutumiseen ja heidän elinolojensa parantamiseen.

## Muuttoliike Ruotsiin tutkimuksen kohteena

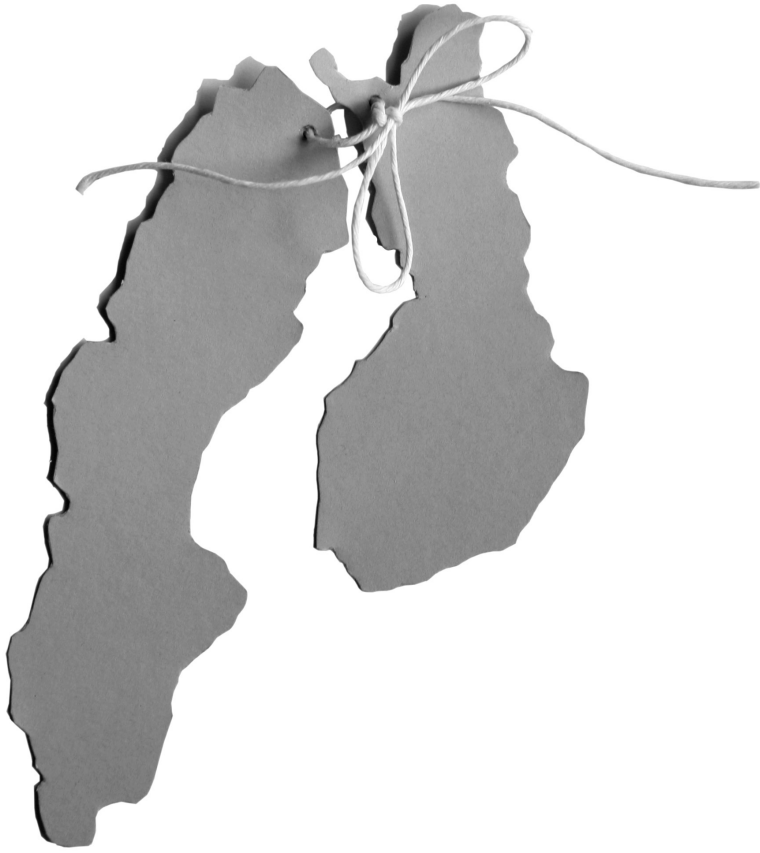
Ruotsi on kauan ollut suomalaisten maastamuuttajien pääasiallinen kohdema. Suomalaisten siirtolaisuus on ollut keskeinen tekijä Ruotsin talouden kehityksessä jo 1950-luvulta asti, jolloin Ruotsin teollisuuden työntekijöiden tarve oli suuri. Maantieteellinen läheisyys, kuten myös työmarkkinapoliittisen lainsäädännön, työelämän ja kulttuurin samankaltaisuus edisti muuttovirtoja. Yli puoli miljoonaa suomalaista on oleskellut Ruotsissa siitä asti kun yhteiset pohjoismaiset työmarkkinat otettiin käyttöön vuonna 1954. Yli puolet heistä on

kuitenkin palannut Suomeen. Korkeasuhdanne Ruotsissa, sotien jälkeisten suurten ikäluokkien tulo työmarkkinoille sekä rakenteelliset muutokset Suomessa vaikuttivat siihen, että siirtolaisten virrat olivat suurimmillaan 1950-luvun alussa, 1960-luvun puolivälissä sekä 1970-luvun alussa (kuvio 1). Kun teollisuuden työntekijöiden tarve heikkeni Ruotsissa ja talouden olosuhteet paranivat Suomessa 1980-luvulla, pienenivät myös muuttovirrat Suomesta.

**Kuvio 1.**  
**Muuttoliike Suomesta ja Suomeen vuosina 1945–2001.**  
**(Muuttoliike Suomesta Ruotsiin oli huipussaan vuonna 1970).**



Lähde: Siirtolaisuusinstituutti (2006)



Euroopan yhdentymisen ja liikkumisen vapautuminen on muuttanut muuttamisen luonnetta viime vuosikymmeninä, ja Ruotsi on tästä johtuen menettänyt paljon keskeisestä asemastaan suomalaisten siirtolaisten kohdemaana. Muuttaminen Ruotsiin muista maista kuin Suomesta on myös kasvanut selvästi. Viime vuosituhanen lopussa alle kolmannes suomalaisista siirtolaisista asettui Ruotsiin. Tästä huolimatta suomalaiset ovat edelleen Ruotsin suurin maahanmuuttajaryhmä (kuvio 2), ja Ruotsi on jatkuvasti tavallisin suomalaisten maastamuuttajien kohdemaana. 2000-luvun alussa Ruotsissa onkin lähes 200 000 suomalaissyntyistä henkilöä.

Suomalaisten siirtolaisuus ja paluumuutto, kuten myös niissä tapahtuneet muutokset, on nähtävä perustavanlaatuisina opetuksina muutto liikkeen ja muuttokäyttäytymisen ymmärtämisessä myös kansainvälisemmästä näkökulmasta. Esimerkiksi olosuhteet, jotka syntyivät yli 50 vuotta sitten yhteispohjoismaisten työmarkkinoiden myötä, muistuttavat paljon nykyistä tilannetta Euroopan unionissa. Työvoiman vapaan liikkuvuuden vuoksi jäsenmaiden kansalaisille ei tarvitse kirjoittaa työlupia. Muuttovirrat Suomen ja Ruotsin välillä ovat kuitenkin suhteellisesti olleet huomattavasti suurempia kuin nykyisin Euroopan unionissa.

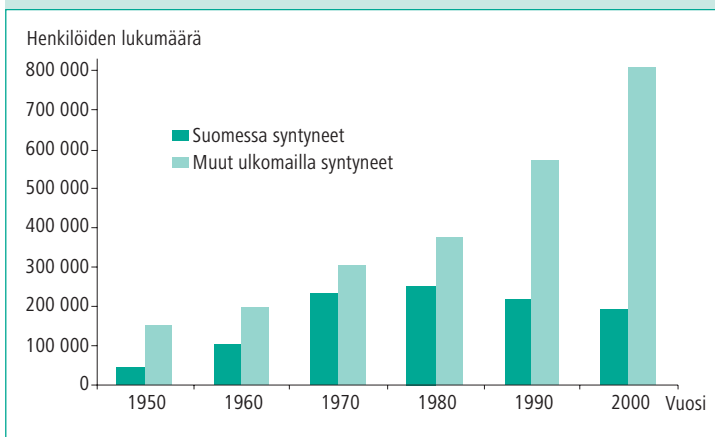
Siitä huolimatta, että sekä poismuutto että paluumuutto on ollut suurta, tietämys on puutteellista yhteiskuntatilastojen näkökulmasta. Lukuunottamatta tietoja kokonaismuuttovirroista tunnetaan verraten vähän maasta- ja maahanmuuttajien ominaispiirteitä. Tehdyt tutkimukset ovat enimmäkseen olleet laadullisia. Jotta saataisiin oikea kuva muuton määrällisistä vaikutuksista, maahanmuuttajien taloudellisesta integroitumisesta sekä siitä, mitkä yksilölliset ominaisuudet kuvaavat niin muuttajia kuin myös jäljelle jääviä, on käytettävä hyväksi rekisteritilastoja.

Kansainvälisesti katsoen rekisteritutkimukset eivät yleensä ole olleet mahdollisia, koska siirtolaistilastot eivät teknisesti ole tähän tarkoitukseen soveltuvia. Pohjoismaiset rekisteritiedot ovat kuitenkin hyvin yksityiskohtaisia ja luotettavia, ja sallivat siten tällaiset pyrkimykset. Mahdollisuuksia ei tähän asti kuitenkaan ole käytetty hyväksi suuremmassa mitassa, ja tietyissä suhteissa liikumme jopa ennen tutkimattomalla maaperällä. Tällainen alue on useasta maasta saatavien tietojen yhdistäminen.

### **Sama henkilö etsitään kahdesta aineistosta**

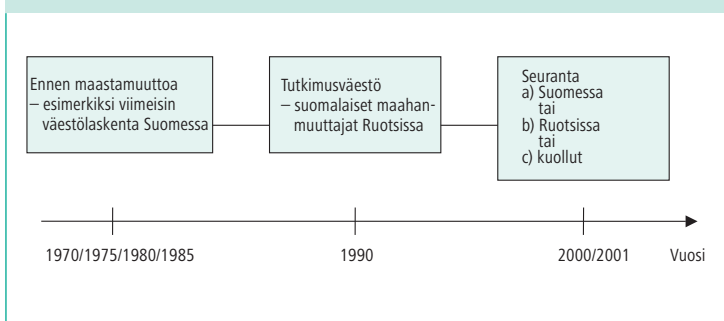
Seuraavassa esitellään yhteistyössä Dan-Olof Rootin (Kalmarin korkeakoulu) kanssa toteutettua projektia, jossa hankimme eri maiden yhdistettävissä olevia rekisteriaineistoja yksilötasolla, ja siten pyrimme käyttämään hyväksi ainakin muutamia niistä mahdollisuuksista, joita pohjoismainen rekis-

**Kuvio 2.**  
**Ulkomailla syntynyt väestö Ruotsissa vuosina 1950–2000.**  
 (Suomalaissyntyisten maahanmuuttajien määrä Ruotsissa on laskenut 1980-luvun jälkeen)



Lähde: Statistiska centralbyrån (2003)

**Kuvio 3.**  
**Esimerkki tutkimussuunnitelmasta nykyiselle aineistolle.**



teraiaineisto antaa. Ideana on tarkastella samaa henkilöä kahden maan, Ruotsin ja Suomen, väestörekisterien avulla. Aineisto on lähtöisin Ruotsin väestörekisteristä (Registret över totalbefolkningen, RTB) ja se kuvaa tilannetta vuosien 1990 ja 2001 lopussa (Statistiska centralbyrån 2006). Tiedot näiltä kahdelta poikkileikkausajankohdalta on yhdistetty ruotsalaisen henkilönumeron avulla niin, että voidaan tarkastella samoja henkilöitä kumpanakin mittausajankohtana, edellyttäen että henkilö on kumpanakin ajankohtana asunut Ruotsissa. Kustakin henkilöstä on molemmilta tarkasteluajankohdilta joukko muuttujia kuten ikä, sukupuoli, syntymämaa, asuinkunta, viimeisin maahanmuuttovuosi, työllisyysstatus, vuosittaiset työtulot sekä muita.

Tämä ruotsalainen rekisteriaineisto on Suomessa syntyneiden henkilöiden osalta yhdistetty yksilötasolla suomalaisen väestölaskentojen pitkäaistiedostoon (Tilastokeskus 2006), joka sisältää tietoja vuosilta 1970, 1975, 1980, 1985, 1990, 1995 ja 2000. Henkilöistä, jotka asuivat Ruotsissa vuosina 1990 ja 2001, voidaan näin saada tietoja Suomesta, mikäli he ovat asuneet maassa jonakin seitsemästä väestölaskennan ajankohdasta.

Ruotsalaisen aineiston yhdistäminen suomalaiseen on tehty syntymäajan ja sukupuolen perusteella. Yhdistämisessä on lisäksi käytetty henkilön asuinkuntaa Ruotsissa sekä muuttovuotta. Monessa tapauksessa yhdistämistä helpotti aikaisempi tunnistaminen Ruotsin veroviraston (Riksskatteverket) rekistereiden avulla. Yhdistämisprosentti on korkea, sillä 85,2 prosentissa tapauksista yksit-

täinen henkilö voitiin tunnistaa suomalaisista rekistereistä. Sen lisäksi, että yhdistäminen antaa mahdollisuuden tarkastella suurta määrää tavanomaisia demografisia ja sosioekonomisia muuttujia, voidaan suomalaisia siirtolaisia Ruotsissa tarkastella myös äidinkielen mukaan, mikä ei ruotsalaisten rekistereiden varassa ole mahdollista.

Näin meillä on tiedot kaikista niistä vuosien 1990 ja 2001 lopussa Ruotsissa asuneista suomalaisista, jotka ovat muuttaneet Suomesta vuoden 1970 jälkeen, sekä suomalaisia väestölaskentatietoja samoista henkilöistä. Tätä on havainnollistettu kuviossa 3.

Tutkimusaineistossa ei ole tietoja henkilöistä, jotka ovat muuttaneet Suomesta ennen ensimmä-

mäistä nykyaikaista väestönlaskentaa vuonna 1970, ja jotka eivät ole asuneet Suomessa yhtenäksän myöhempänä väestönlaskennan ajankohtana. Toisin sanoen emme voi sanoa mitään suomalaisista, jotka muuttivat Ruotsiin ennen vuotta 1970, ja jotka ovat siitä lähtien asuneet Ruotsissa.

Tämänkaltaisen aineiston muodostaminen on ollut mahdollista, koska Ruotsin lainsäädäntö ei estä yksilökohtaisen henkilötunnusellisen datan vientiä maan ulkopuolelle toiselle tilastoviranomaiselle, toisin kuin Suomen lainsäädäntö. Lähtemällä Ruotsin väestörekisterin tietyn vuoden kokonaisuaineistosta, keskittymällä Suomessa syntyneisiin henkilöihin ja etsimällä tämän jälkeen heidän tietojaan suomalaisista pitkäikäisaineistoista, on ollut mahdollista saada lupa tietojen yhdistämiselle. Suomalainen lainsäädäntö sitä vastoin estää suomalaisten väestörekisteritietojen käyttämisen siten, että henkilöitä tunnustietoineen yhdistettäisiin rekisteriteoihin Ruotsissa.

### Ainutlaatuiset analyysimahdollisuudet

Aiheita tällaisen aineiston empiiriseen analyysiin on tietysti lukemattomia. Seuraavassa käsitellään vain muutamia, ensisijaisesti taloudellisin ja demografisin kytköksin.

Yksi mahdollisuus käsitellä aineistoa on verrata suomenkielisiä suomalaisia Ruotsissa suomenruotsalaisiin Ruotsissa. Koska Ruotsin väestörekisteri ei sisällä tietoa henkilön äidinkielestä, tämä ei ole aiemmin ollut mahdollista. Tämän vuoksi ei ole myöskään ollut tietoja suomenruotsalaisten määrästä Ruotsissa. Aineistomme osoittaa, että suomenruotsalaisia on noin viidennes kaikista Ruotsiin vuoden 1970 jälkeen muuttaneista suomalaisista. Tuoreessa tutkimuksessa (Rooth & Saarela 2006a) vertaamme näiden kahden kieliryhmän sijoittumista Ruotsin työmarkkinoille. Suomenruotsalaisten havaittiin menestyvän äidinkieleltään suomenkielisiä huomattavasti paremmin työllisyysastetta, tuloja ja tulotason nousua tarkasteltaessa, mikä todennäköisesti johtuu äidinkielestä. Heidän sijoittumisensa vastaa suurelta osin sellaisten henkilöiden tilannetta, jotka ovat syntyneet Ruotsissa ja joilla on ruotsalaissyntyiset vanhemmat. Tutki-

mukset, jotka eivät erottele kieliryhmiä (esim. Saarela & Rooth 2006a), yliarvioivat siis suomenkielisten asemaa, ja toisaalta aliarvioivat suomenruotsalaisten menestystä ruotsalaisilla työmarkkinoilla.

Lisäksi mainittu aineisto osoittaa, että maahanmuuttajaväestön sopeutumisvaikeudet voivat pitkällä tähtäimellä ilmetä useilla tavoilla (Saarela & Finnäs 2006). Vaikeudet työnsaannissa, paluumuuttotaipumus sekä kuolemanriski heijastelevat integroitumisongelmia, joita vuonna 1990 yli viisi vuotta Ruotsissa asuneet suomalaiset kokivat. Sopeutuminen Ruotsiin on ollut helpompaa suomenruotsalaisille kuin suomenkielisille suomalaisille, mikä luultavasti johtuu siitä, että äidinkieli helpottaa sopeutumista ruotsalaiseen yhteiskuntaan.

Muita kiinnostavia näkökulmia ovat ne, jotka sivuavat kysymystä siitä, ovatko siirtolaisuus ja paluumuutto valikoivia prosesseja siten, että se osa syntymäkohortista, joka muuttaa kotimaasta pois sekä se, joka muuttaa takaisin, eroaa maassa pysyvistä väestöstä sekä havaittavissa olevien että ei-havaittavissa olevien ominaisuuksien osalta. Analyysimme viittaavat siihen, että näin todellakin on (Rooth & Saarela 2006b). Se vahvistaa myös teesiä, jonka mukaan paluumuutto vahvistaa prosessia, joka on luonteenomasta alkuperäiselle poismuutolle (Borjas & Bratsberg 1996). Tämä tarkoittaa sitä, että niillä henkilöillä, jotka muuttivat Suomesta Ruotsiin juuri ennen vuotta 1990, oli keskimäärin matalampi koulutus kuin niillä, jotka eivät muuttaneet. Sen sijaan niillä, jotka päättivät palata, oli korkeampi koulutus kuin niillä, jotka eivät palanneet.

Voimme myös havaita, että niillä henkilöillä, jotka muuttivat Ruotsiin 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, oli huomattavasti matalampi ikävakioitu työllisyystaso kuin niillä, jotka eivät muuttaneet. Niillä henkilöillä, joita tästä joukosta voitiin tarkastella uudelleen Suomessa vuonna 1995, toisin sanoen paluumuuttajilla, oli myös kotiinpaluun jälkeen matalampi työllisyystaso kuin maassa pysyneellä väestöllä.

Sen lisäksi voidaan tarkastella henkilöiden työllisyystilannetta yhdessä maassa, jotta nähdään,

kuinka se on yhteydessä samojen henkilöiden työmarkkinastatukseen toisessa maassa. On hyvin ainutlaatuista, että voidaan seurata samoja henkilöitä kahden eri maan työmarkkinoilla. Tietävästi ei ole olemassa aiempia tutkimuksia, joissa rekisteriaineistoa olisi voitu hyödyntää tällä tavoin. Alustavat analyysit viittaavat, että yhteys on vahva, toisin sanoen henkilön työssäkäynti Ruotsissa liittyy henkilön työmarkkinastatukseen ennen maastamuuttoa sekä tilanteeseen seurantahetkellä (riippumatta siitä, palaako henkilö Suomeen vai ei).

Aineistolla on siis kansainvälisesti katsoen ainutlaatuisia tutkimusmahdollisuuksia, mutta sillä on myös tiettyjä rajoitteita ja puutteita. Yksi rajoite on se, ettei ole mahdollista seurata täydellistä syntymäkohorttia tai siirtolaisten kohorttia ajassa. Aineiston rakenteesta johtuen ei voida arvioida muuttovirtoja maiden välillä, koska poikkileikkausajankohtien välisistä ajanjaksoista ei ole tietoja. Aineisto on siten edustava koskien suomalaista maahanmuuttajaväestöstä Ruotsissa kahtena ajan-kohtana, ei välttämättä koko maahanmuuttajien kohortin osalta.

Mahdollisuudet tehdä päätelmiä henkilöiden tilanteesta ja käyttäytymisestä muiden makroskenarioiden avulla ovat myös rajalliset. Voi esimerkiksi olla, että suomalaisille työmarkkinoille tulevien paluumuuttajien tilanteen taustalla vaikuttavat osittain suhdanteet. Lisäksi täytyy muistaa, että muuttopäätökset ja erilaiset sitoutumiset työmarkkinoille riippuvat usein henkilön perhesuhteista.

Emme myöskään voi sanoa mitään niistä suomalaisista, jotka muuttavat muihin maihin kuin Ruotsiin ja jotka palaavat muista maista kuin Ruotsista.

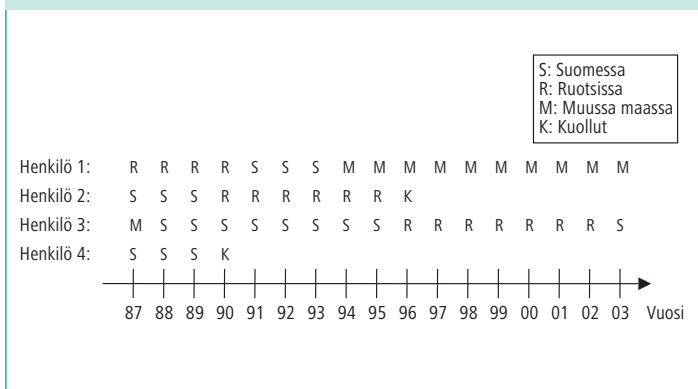
### Tutkimusta syvennetään uudella aineistolla

Huomioiden nämä kokemukset yhdistettyjen rekisteriaineistojen käytöstä aikomuksemme on hankkia uutta materiaalia, jotta voidaan jatkaa yksityiskoh- taisempia analyysejä. Tavoitteena on käyttää hyväksi erilaisia pitkäaikaisaineistoja sekä Suomesta että Ruotsista. Lähtökohtana on yleinen analyysi muuttoliikkeestä Suomeen ja Suomesta, mutta painopiste on Suomen ja Ruotsin välisessä muuttoliik- keessä. Suunniteltu aineisto mahdollistaa muutto- virtojen tilastollisen analyysin, mikä on ominaista muuttajille ja mitä tapahtuu muuton jälkeen.

Viime vuosikymmenten aikana muuttuneen muuttokäyttäytymisen tutkimista varten tarkoituk- semme on hankkia aiempaa kattavampia tietoja suomalaisesta työssäkäyntitilaston pitkäaistiedos- tosta, joka nykyään sisältää tietoja vuosilta 1987–2003. Tietosuojan vuoksi Tilastokeskus ei voi luovuttaa kokonaisaineistoa yksilötasolla, mutta on mahdollista saada otos kaikista henkilöistä, jotka ovat vuosien 1988–2003 välillä muuttaneet Suo- mesta tai Suomeen. Aineistoon voitaisiin sisällyttää myös tiedot lähtö- ja kohdemaista. Voidaksemme tarkastella muuttoalttiutta otamme vertailuväes- töksi otoksen koko Suomen väestöstä samanlaisin pitkäaistiominaisuuksin.

Ruotsiin ja Ruotsista suuntau- tuvan siirtolaisuuden tutkimiseksi tarkoituksemme on käyttää analo- gista ruotsalaista materiaalia. Ta- voitteenamme on ottaa yksittäis- ten Suomessa syntyneiden henki- löiden tiedot rekisteristä, joka sisältää tietoja kaikista Ruotsista tai Ruotsiin vuosina 1990–2003 muuttaneista henkilöistä, ja yhdis- tää ne suomalaiseen työssäkäyntiti- laston pitkäaistiedostoon. Rekiste- reiden yhdistämisessä hyödynne- tään paitsi syntymäaika ja suku-

**Kuvio 4.** Esimerkki tutkimussuunnitelmasta suunnitellulle aineistohankinnalle.



puolitietoa myös henkilön nimeä. Tämä tarkoittaa, että yhdistymisprosentti voi olla jopa lähellä maksimaalista. Yhdistetty materiaali käsittää näin vuosittaiset tiedot 15 vuoden ajalta riippumatta siitä, onko henkilö asunut Suomessa vai Ruotsissa. Kuten kuviossa 4 havainnollistetaan, voimme näin seurata yksittäisen henkilön muuttohistoriaa ottaen huomioon monia ominaisuuksia, kuten esimerkiksi ikä, koulutus, perhetilanne, työllisyys ja tulot.

Koska rekistereiden laatu on hyvä ja yksityiskohtaista tietoa on paljon, mahdollisuudet ovat lähes rajattomat kaiken sellaisen tutkimiseen, mitä voidaan tutkia yhteiskuntatilastojen avulla. Sitä paitsi aineistot ovat kansainvälisesti katsottuna ainutlaatuisia. Materiaalin laajuuden ja luonteen vuoksi voidaan tutkia yksilökohtaista tilannetta, mutta myös yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä lähtö- että vastaanottajamaassa. Poismuuttoa ja paluuta voidaan siten tutkia ottamalla huomioon sekä henkilökohtaisia ominaisuuksia että kohdemaata. Tutkimusta voidaan näin pitää tarpeellisenä täydennyksenä laadullisemmin suuntautuneelle maastamuutto-, maahanmuutto- ja paluumuuttotutkimukselle. Kaikissa suhteissa voidaan tehdä vertailuja suomenruotsalaisten ja suomenkielisten välillä. Lisäksi voidaan tarkastella myös muunkielisiä maahanmuuttajia.

Tämänkaltaiset empiiriset tutkimukset voivat auttaa vetämään suuntaviivoja sille, mitä yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta pitäisi tehdä maastamuuttajien, maahanmuuttajien sekä paluumuuttajien toimeentulomahdollisuuksien ja elinolojen helpottamiseksi. Voimme tehdä johtopäätöksiä suomalaisten taloudellisesta integroitumisesta Ruotsissa ja paluumuuttajien integroitumisesta Suomessa sekä antaa toimintaohjeita siitä, kuinka

integraatiopoliittisia tavoitteita voidaan saavuttaa sekä maastamuuttajien että paluumuuttajien osalta. Yksi keskeinen kysymys on, onko Ruotsista tai muista maista palaavilla henkilöillä ongelmia palata suomalaisille työmarkkinoille. Siten on mahdollista saada tietoa siitä, onko ulkomailla oleskelu parantanut henkilöiden elinoloja ja toimeentulomahdollisuuksia, kun he ovat palanneet Suomeen, ja lisäksi ottaa huomioon, kuinka he ovat pärjänneet ulkomailla. □

*Kirjoittaja on kansantaloustieteen dosentti Åbo Akademiassa.*

#### Lähteet:

**Borjas, G. J., Bratsberg, B.** (1996): Who leaves? The out-migration of the foreign-born. *Review of Economics and Statistics*, 78, 165-176.

**Siirtolaisuusinstituutti** (2006). Maahan- ja maastamuuttaneet vuosina 1945–2002. <http://www.migrationinstitute.fi/db/stat/fin/art.php?artid=4>

**Rooth, D.-O., Saarela, J.** (2006a): Modersmål och arbetsmarknadsutfall: finsk- och svenskspråkiga finländare i Sverige. *Ekonomisk Debatt*, 34, tulossa

**Rooth, D.-O., Saarela, J.** (2006b): Selection in migration and return migration: evidence from micro data. *Economics Letters*, tulossa.

**Saarela, J., Finnäs, F.** (2006). Adjustment failures in an immigrant population: Finns in Sweden. *Social Indicators Research*, tulossa

**Saarela, J., Rooth, D.-O.** (2006): How integrated are Finns in the Swedish labour market? Outcomes of free labour mobility. *International Migration*, 44, 119–152.

**Tilastokeskus** (2006): Rekisteriseloste: Väestölaskentojen pitkittäistiedosto 1970–1995. [http://www.stat.fi/meta/rekisteriseloste/rekisteriseloste\\_vaestolaskenta70-95.html](http://www.stat.fi/meta/rekisteriseloste/rekisteriseloste_vaestolaskenta70-95.html)

**Statistiska centralbyrån** (2003): Population statistics 2002 according to the administrative subdivisions of Jan. 1, 2003. *Official statistics of Sweden, Part 3, Distribution by sex, age, country of birth etc.* Statistiska centralbyrån, Örebro.

**Statistiska centralbyrån** (2006): Registret över totalbefolkningen (RTB). [http://www.scb.se/templates/Standard\\_\\_\\_22840.asp#Variabelinne%5E511](http://www.scb.se/templates/Standard___22840.asp#Variabelinne%5E511)